

Nr 34.

Ankom till riksdagens kansli den 24 april 1917 kl. $\frac{1}{2}$ 11 f. m.

*Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl.
Maj:t angående en hela riket omfattande vanhävdslag.*

Närvarande: herrar Lindhagen, Alexanderson*, greve Spens, Valerius Olsson*, Lars Olsson, von Sydow*, Permansson, Klefbeck*, Fant, Pettersson i Bjälbo*, Persson i Norrköping, Gustafsson i Örebro, Karlsson i Fjäl, Pettersson i Södertälje*, Lindqvist i Kosta och Rydholm*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, *Motionen.*
nr 254, har herr *Molin* i Dombäcksmark anfört:

»Genom lagen den 25 juni 1909 angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna hava statsmakterna i princip fastslagit, att vanvård av jordbruksjord icke är något, som blott och bart angår jordägaren utan berörer hela samhället, som ju bör vara känsligt för, att den jord, som finnes, brukas på mest ändamålsenliga sätt. Vid tiden, då nämnda lag stiftades, koncentrerade sig vanhävden företrädesvis på bolagshemmanen i Norrland och Dalarna, varemot några större olägenheter av samhälleligt intresse icke kunde påvisas beträffande enskildes sätt att sköta sin jord i Norrland och Dalarna och såväl enskildas som bolags handhavande av åkerbruksjord i övriga delar av landet. I följd därav blev lagen den 25 juni 1909 en s. k. undantagslagstiftning för bolagen och trävaruhandlandena i Norrland och Dalarna.

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 9 saml. 30 häft. (Nr 34—35). 1

Efter sedan lagen i fråga tillkom har, med vad tiden lidit, ej blott erfarenhet vunnits om lagens ineffektivitet och de möjligheter lagen givit vederbörande att kringgå densamma, utan även förhållanden i övrigt inträffat, som göra, att det måste bli en bjudande plikt att undersöka, huruvida icke tiden nu är inne att ersätta den s. k. undantagslagstiftningen med en annan hela riket omfattande lag om vanhävd.

Då det nu framför allt annat gäller att öka vår livsmedelsproduktion, varvid särskild vikt måste läggas på spannmålsodling, måste lagarna vara anpassade därefter. Förutom de säkerligen djupt ingripande åtgärder, som i sådant syfte redan vidtagits eller under innevarande års riksdag komma att vidtagas, borde den hävstång för jordbrukets bestånd och utveckling, som en hela landet omfattande vanhävdslag skulle utgöra, icke förbises. Om ej förr, så måste envar åtminstone nu erkänna, att de som äga jordbruksjord och icke sköta den, så att därav kan avvinnas skördar, göra sig skyldiga till brott emot samhället.

Av vissa tecken att döma, torde många finnas i vårt land, som till den grad brista i samhällssolidaritet, att obstruktion kan befaras, då vår bruket på allvar skall börja och då hela det svenska jordbruket måste mobiliseras för motande av hungersnödens spöke. Om än en allmän vanhävdslag icke skulle kunna råda direkt bot emot dylik obstruktion, vore dock lagens blotta tillvaro ett memento för spekulationer i obstruktion, då varje åtgärd i slikt syfte i framtiden kan hava till följd obehagliga efterräkningar.

I sin mån skulle även en allmän vanhävdslag vara ägnad att stävja det hejdlösa jordjobberi, som nu florerar ute i bygderna och som endast kommer att lämna vanhävd efter sig i spåren.

I syfte att råda bot på spekulationsraseriet å jordegendomar anhöll riksdagen i fjol, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, vilka åtgärder som kunde finnas lämpliga för att å jordegendom, inköpt på spekulation för skogsavverkning och styckning, hämma, förutom förekommande skogsskövling, vanhävd av jordbruk och byggnader, ävensom förhindra dylik egendoms planlösa styckning och delarnas försäljning till oskäligt pris.

Även om resultatet av denna av riksdagen begärda utredning skulle komma till synes i snar framtid och vanhävdsfrågan i denna del bli löst, återstår dock alltjämt den frågan olöst, hur vanhävd på enskildas jord skall behandlas från samhällets sida. I varje fall komma vanhävds-lagarna, så som riksdagen hittills tänkt sig dem, att bli undantagslagar för vissa samhällsklasser eller kategorier av medborgare.

Med hänsyn till tidsläget erfordras nu exceptionella åtgärder, vars nödvändighet år 1917 icke kunde förutses 1916.

En hemställan från riksdagens sida till Kungl. Maj:t att snarast möjligt framlägga förslag till en för hela riket och alla medborgare gällande vanhävdslag, torde icke nödvändigtvis böra tolkas som ett återtagande av riksdagsskrivelsen av år 1916. En vanhävdslag av det slag, jag påyrkar, skulle icke överflödiggöra ytterligare åtgärder för stävjandet av jordjobberi, skogsskövling och irrationell jordstyckning och varför icke även vanhävd, enär en allmän vanhävdslag näppeligen kan skrivas så detaljerad och fullständig, att ej *experter* på jobberiets, skogsskövlingens och vanhävdens områden skola finna utvägar att kringgå densamma.

För den händelse vederbörande utskott ej skulle hava tid och möjlighet att självt föreslå riksdagen att för sin del antaga en hela riket omfattande allmän vanhävdslag i nära anslutning till bestämmelserna uti lagen den 25 juni 1909 angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna, får jag yrka, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t, om möjligt till nästa års riksdag, måtte framlägga förslag till en hela riket omfattande allmän s. k. vanhävdslag.»

Genom lag den 25 juni 1909 angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarna stadgas bl. a., att inom de norrländska länen och vissa delar av Kopparbergs län skall, där å fastighet på landet, tillhörig bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, åker och äng finnes i den omfattning, att självständigt jordbruk därå kan idkas, uppsikt, på sätt i lagen närmare omförmäles, hålles däröver att jordbruket å fastigheten icke nedläggas eller ägor och byggnader eljest så vanvårdas, att jordbrukets vidmakthållande därigenom äventyras, samt att detsamma skall gälla, där fastigheten tillhör enskild person, vilken uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen och icke är mantalsskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma. Med denna lagstiftning träffades i allmänhet trävaruspekulanterna, som förvärvat fastigheter för att tillgodogöra sig skogen.

Den norrländska lagstiftningen tillkom efter omfattande utredning, vilken utvisade, att vanskötseln av de fastigheter, som med lagen avses, förekom i vida högre grad än å fastigheter, som ägdes av jordbrukare till yrket. Man ansåg detta bero därpå, att personer, som icke äro jordbrukare, efter inköp av bondejordbruk för annat ändamål, icke i allmänhet

*Utskottets
yttrande.*

kunna hava intresse av att ägna jordbruket den omsorg, som en jordbrukare till yrket nedlägger på detsamma.

Motionären ifrågasätter nu, att en liknande lagstiftning bör komma till stånd även för alla andra jordbruk i landet.

Närmast kunde då ligga till hands att överväga, huruvida den norrländska lagen borde utsträckas till motsvarande slag av jordbruk i södra och mellersta delarna av riket. Denna konsekvens har ej särskilt berörts av motionären och synes ej heller vara föremålet för hans närmaste avsikter. Utskottet anser sig därför ej hava anledning att ingå på bedömande av denna omtvistade fråga på grund av förevarande framställning. Såvitt rörer Värmlands län har för övrigt detta speciella ämne upptagits i andra till utskottet remitterade motioner, vilka komma att framdeles bliva föremål för utskottets bedömande.

Vissa flagranta fall av vanhävd, som förövas av icke jordbrukande jordägare, fallande dels inom och dels utom de av norrländska vanhävds-lagen åsyftade kategorier jordägare, hava emellertid redan år 1916 varit föremål för riksdagens bedömande.

I en vid nyssnämnda års riksdag väckt motion hemställdes nämligen, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t fortast möjligt ville låta utreda, vilka åtgärder kunde finnas lämpliga till hämmandet av den allt mer gängse förstöringen och vanhävden av åker, äng, skog och byggnader å jordegendom i riket genom en ständigt ökad skara s. k. egendomshandlare samt till förhindrandet av de prejerier och det ocker, som av sådana personer ofta plögade idkas vid försäljning av småbruk och egnahem till mindre bemedlade, och att Kungl. Maj:t sedermera täcktes förelägga riksdagen förslag till den lagstiftning i ärendet, som Kungl. Maj:t efter skedd utredning kunde finna lämplig.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott hemställde i anledning av motionen, att kammaren måtte för sin del besluta, det riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, vilka åtgärder kunde finnas lämpliga till hämmande av den i samband med egendomshandel uppkommande vanhävden av åker, äng, skog och byggnader å jordegendom i riket samt till förhindrande av de prejerier och det ocker, som förekomme vid försäljning av småbruk och egna hem till mindre bemedlade av dylika, skövlade egendomar, och att Kungl. Maj:t täcktes förelägga riksdagen de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Denna hemställan bifölls av andra kammaren.

Första kammarens andra tillfälliga utskott yttrade härefter i anledning av motionen: »De allvarliga missförhållanden, vilka av motionärerna uppgivas äga rum, åtminstone inom vissa delar av landet, vid allt talrikare förekommande spekulationsinköp av jordegendomar, påkalla utan tvivel statsmakternas uppmärksamhet. Där skogsbestånd finnes å sålunda inköpt egendom, är det vanligen köparens första uppgift att avverka skogen för att göra sig betäckt för köpeskillingen. Jordbrukets upprätthållande och lämpliga skötsel har ofta för den på affärsvinst beräknade privata styckningsverksamheten intet intresse, enär det för densamma gäller att snarast möjligt utstycka och i mindre jordbrukslägenheter försälja inköpta områden. Under tiden kunna såväl jordbruket som befintliga byggnader å sådan egendom komma i vanhävd, vilket måste anses nationalekonomiskt betänkligt, icke minst under närvarande förhållanden, då det särskilt är av vikt att söka avvinna den svenska jorden största möjliga avkastning.»

Sedan utskottet därefter yttrat sig om egendomars styckning och försäljning till egna hem, fortsatte utskottet: »Vad angår i spekulations-syfte inköpta jordegendomar vanhävd, torde en blivande utredning kunna giva vid handen, om och i vad mån tillämpning av den för Norrland och Dalarne gällande s. k. vanhävdslagen bör utsträckas till dessa undantagsfall.

I fråga om överklagad skogsskövling på sådana jordegendomar finner utskottet det ligga inom den år 1911 tillsatta skogslagstiftningskommitténs uppdrag att föreslå åtgärder häremot i sitt väntade förslag om strängare lagstiftning rörande hushållning med enskilda skogar.

Då det emellertid synes utskottet lämpligt, att genom en riksdags-skrivelse Kungl. Maj:ts uppmärksamhet fästes vid i motionen framhållna missförhållanden, får utskottet hemställa, att första kammaren måtte på så sätt biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut, att första kammaren för sin del beslutar, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, vilka åtgärder som kunna finnas lämpliga för att å jordegendom, inköpt på spekulation för skogsavverkning och styckning, hämma, förutom förekommande skogsskövling, vanhävd av jordbruk och byggnader, ävensom förhindra dylik egendoms planlösa styckning och delarnas försäljning till oskäligt uppdrivna pris, samt att Kungl. Maj:t måtte förelägga riksdagen de förslag, vartill utredningen kan föranleda.»

Första kammaren biföll denna utskottets hemställan, vilket beslut därefter biträdades av andra kammaren, varefter skrivelse i överensstämmelse därmed blev till Kungl. Maj:t avlåten.

Såvitt genom nämnda skrivelse hos Kungl. Maj:t hemställts om åtgärder emot vanhävd, torde icke någon förnyad framställning från riksdagen böra ifrågakomma.

Återstå sålunda övriga jordbruk i landet eller de som ägas förnämligast av yrkesjordbrukare, vilka motionären ock synes närmast avse.

Det förefaller utskottet redan principiellt möta stora betänkligheter att stifta en vanhävdslag för alla dylika jordbruk. Jordbrukaren liksom andra yrkesidkare får väl i allmänhet antagas av eget intresse sköta sitt yrke efter bästa förmåga. Yrkesskicklighetens höjande bör här vinnas på upplysningens väg och genom understöd. Visserligen kan sägas, att ett tillfyllestgörande bruk av landets odlade jord är så viktigt för landet och dess innevånare, att här dock måste särskild hänsyn göras gällande. Men utskottet tror ej, att i dessa fall vanhävd förekommer i så stor utsträckning, att någon tvingande nödvändighet föreligger att, såsom i gamla dagar i viss mån gällde, åtminstone i lagen sätta jordbrukarne till yrket under uppsikt i deras sätt att hävda jord och byggnader. Säkerligen skulle också en sådan lagstiftning icke utan fog också möta ett allmänt och förbittrat motstånd från bondeklassen och övriga jordbrukare.

Utskottet vill emellertid icke bestrida, att även i de fall, varom nu är fråga, beklaglig vanhävd stundom förekommer av både förskyllda och icke förskyllda anledningar. Men detta är, enligt utskottets uppfattning, icke tillräckligt skäl för en så vittgående och omtvistlig lagstiftning som den nu ifrågasatta. Emot kravet på en sådan åtgärd bör dessutom erinras, att landets jordbruk i det stora hela på senare tider genom planmässig upplysningsverksamhet och tidsförhållandena drivits upp på en för våra förhållanden hög nivå.

Gent emot motionärens framhållande av vikten att under förevarande krigstider jorden avvinnes den största möjliga avkastning, får utskottet erinra, att detta önskvärda mål icke lär kunna bli behörigen tillgodosett genom lag, som först efter åtskillig tid kan komma till stånd och är avsedd att gälla för kommande tider.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 23 april 1917.

På lagutskottets vägnar:

CARL LINDHAGEN.

Reservation

av herrar *Lindhagen*, *Persson* i Norrköping och *Lindqvist* i Kosta, som anfört:

Lika med utskottet anse även undertecknade det möta avgjorda betänkligheter och icke heller vara i stort sett erforderligt att genom lagstiftning utöva någon allmän kontroll huru jordbrukare till yrket hävda sin jord. Emellertid omfattar motionen även sådan vanhävd, som enligt uppgifter från flera håll i avsevärd omfattning lär förefinnas på jordbruk, som ägas av andra än yrkesjordbrukare. Även å jordbruk av sistnämnda beskaffenhet förekommer mången gång vanhävd i sådan omfattning och av den beskaffenhet, att det väcker allmän uppmärksamhet. En utredning om förekomsten av dylika slag av vanhävd och eventuellt åtgärder för dess förekommande måste otvivelaktigt vara av ett allmänt intresse påkallade.

Det hemställes därför,

att riksdagen med anledning av förevarande motion ville anhålla att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, i vad mån vanhävd av jord förekommer i sådan omfattning och av den beskaffenhet, att ett ingripande däremot från det allmännas sida kan anses vara påkallat, samt föreslå riksdagen de lagstiftningsåtgärder, som av utredningen må föranledas.
